

هرمز، برگ برنده ایران

نوشتار علمی دکتر کیومرث یزدان پناه ، استادیار جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران ، با عنوان " هرمز، برگ برنده ایران "

صرف نظر از ابعاد سیاسی اظهارات رئیس جمهور ایران در سوئیس در خصوص ممانعت ایران از ترانزیت انرژی از تنگه هرمز در صورت ممانعت خرید نفت ایران، از بعد عملیاتی و جغرافیایی این موضعگیری ابعاد عینی تری دارد که می تواند بطور واقعی افکار عمومی را نسبت به دست برتر ایران در خلیج فارس اقناع کند.

در این نوشتار به چند نکته اساسی در این باره اشاره خواهم کرد:

۱. برای کسانی که نقش دریا را در کنترل جهان امروزی به خوبی درک می کنند، اهمیت تنگه های راهبردی (استراتژیک) نیز کاملاً شناخته شده است. یک دریانورد کارکننده انگلیسی سالها پیش از کشف نفت و در روزگاری که خورشید در سرزمین های بریتانیای کبیر غروب نمی کرد، گفته است کشوری که دریاهای جهان را کنترل کند، دنیا را و کشوری که تنگه های مهم را در اختیار داشته باشد کل آبهای دنیا را تحت سیطره خواهد داشت. از اینرو تنگه هرمز پارتلندی ارزشمند در هارتلند دنیا است که این موقعیت انحصاری را به ایران می دهد تا پا بر روی گروی انرژی دنیا بگذارد.

۲. امروزه با تبدیل شدن نفت و گاز به حیاتی ترین کالاهای مورد نیاز بشر مدرن و اقتصاد دنیا، مناطق نفت خیز جهان در کانون توجه قدرت های بزرگ هستند. مهمترین منبع تأمین انرژی جهان خاورمیانه و خلیج فارس است که تنها دروازه ورودی و خروجی آن تنگه راهبردی و مهم هرمز است. محل تردد نفتکشها و قولهای حمل و نقل دریایی از مسیر این تنگه مهم است که عرض موثر آن مطابق کنوانسیونهای شناخته شده آبراههای دنیا در حاکمیت و مالکیت مطلق ایران است.

۳. در پی مطرح شدن امکان تحریم نفت ایران توسط کشورهای تحریم کننده ایران، مقامات کشورمان نیز مجدداً توانایی خود در مسدود کردن تنگه هرمز را گوشزد کردند لذا در این گزارش به بررسی توانمندی های کشورمان در اجرای این عملیات می پردازیم.

۴. بنابر آمارهای موجود جهانی حدود 40 درصد نفت دنیا و عمده نفت 8 کشور صادر کننده حاشیه خلیج فارس از این آبراه راهبردی صادر می شود. به عنوان مثال بیش از 88 درصد نفت عربستان سعودی، 98 درصد نفت عراق، 99 درصد نفت امارات متحده عربی و 100 درصد نفت کشورهای کویت و قطر و در مجموع به طور متوسط 97 درصد نفت این کشورها از تنگه

هرمز عبور می‌کند. همچنین 50 درصد سایر مبادلات کالای این کشورها نیز از تنگه هرمز عبور می‌کند.

۵. ایران می‌تواند این تنگه را ببندد و در صورت مسدود شدن این آبراه حیاتی توسط ایران، بازار نفت دنیا با کمبود 16.5 تا 20 میلیون بشکه‌ای مواجه خواهد شد که در این صورت بهای هر بشکه نفت به حدود 2.5 برابر میزان فعلی یعنی به حدود 250 دلار خواهد رسید.

۶. در صورت مسدود شدن تنها یکماهه تنگه هرمز توسط ایران که در سخت‌ترین شرایط نیز توان مسدود کردن آنرا دارد، یعنی تحمیل میلیاردها دلار خسارت محض و تحمیل فرسایش به چاهها و اسکله‌های نفت کشورهای منطقه.
۷. مسیرهای جایگزین زمینی که خطوط لوله شرق به غرب عربستان را شامل می‌شود، ناتوان تر از آنند که بار سنگین هرمز را تخلیه کنند. این مسیر در صورت آمادگی برای کارکرد با بیشترین ظرفیت کمتر از نیمی از مقدار نفت عبوری را پوشش خواهد داد اما با فرض تأمین تمام نفت از طریق زمینی هزینه‌های احداث خطوط لوله، پمپاژ نفت و نگهداری و تأمین امنیت این مسیرها صرف نظر از زمان طولانی مورد نیاز (و تأمین نیاز بازار از ذخایر کشورهای چون آمریکا) باز هم انسداد تنگه هرمز باعث افزایش چشمگیر قیمت نفت آن هم در دوره بحران اقتصادی کشورهای غربی خواهد شد.

۸. بخش اساسی تدارکات نظامی برای کشورهای منطقه نیز از طریق خلیج فارس تأمین می‌شود که هر چند آبهای غرب عربستان سواحل یمن و شرق عمان نیز می‌تواند جایگزین بنادر این دریا شود اما هزینه، توان لجستیک زمینی و مجموع زمان مورد نیاز برای تأمین این تدارکات نیز قابل توجه است. جنگ یمن هم توان کشورهای غربی را بتاراج برده.

۹. با توجه به موارد فوق که تنها بخشی از آثار ویرانگر بسته شدن مسیر تنگه هرمز به روی کشتی‌های عبوری است، در صورت تشخیص ایجاد خطر امنیتی توسط کشتی‌های عبوری، ایران می‌تواند به این شناورها اجازه عبور از آبهای تنگه هرمز که عمدتاً جزو آبهای سرزمینی ایران محسوب می‌شود را ندهد.

۱۰. تنگه هرمز 110 کیلومتر طول دارد و عرض آن در نواحی مختلف حدود 35 در جنوب جزیره لارک تا کمتر از 60 کیلومتر در سایر نواحی متغیر است. آبهای قبل و بعد از این تنگه نیز عرضی کمتر از 100 کیلومتر در حدفاصل جنوب غربی جزیره قشم تا سواحل غرب کنگان دارند.

عمق این آب راه در نقاط مختلف از 35 تا حدود کمتر از 100 متر متفاوت بوده و از اینرو تنها بخشی از آن با عرض کم در حد چند کیلومتر است بنابراین کشتی‌های عبوری به خصوص ابرتانکرهای نفتکش، ناوهای هواپیمابر و زیردریایی‌های بزرگ برای عبور از این آبراه با محدودیت‌های زیادی رو به رو هستند.